

УДК 336.14

Ковалевич Д. А.,*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ,***Рошило В. І.,***кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ***ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ**

У статті розкрито сутність бюджетного планування, проведено аналітичні дослідження виконання місцевих бюджетів Чернівецької області. Визначено завдання і напрями бюджетного планування.

Ключові слова: бюджет, доходи, видатки, планування, виконання.

В статье раскрыто сущность бюджетного планирования, проведены аналитические исследования выполнения местных бюджетов Черновицкой области. Определены задачи и направления бюджетного планирования.

Ключевые слова: бюджет, доходы, расходы, планирование, исполнения.

The article explores the nature of budget planning, analytical research conducted for local budgets Chernivtsi region. Defining objectives and areas of budget planning.

Keywords: budget, income, expenditure execution.

Постановка проблеми. Місцеві бюджети є фінансовим планом утворення централізованого фонду і перерозподілу фінансових ресурсів з використанням системи платежів, обліку та звітності. Основна проблематика полягає у визначенні нових підходів щодо планування і виконання місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання планування і виконання місцевих бюджетів розглядали у своїх працях такі вчені, як В. Л. Андрущенко, С. О. Булгакова, О. Д. Василик, М. І. Карлін, В. І. Кравченко, О. П. Кириленко, Н. В. Кузьминчук, І. О. Луніна, В. М. Опарін, П. В. Проноза, В. М. Федосов, Л. В. Фещенко, І. Я. Чугунов, С. І. Юрій та багато інших.

Зокрема, І. Я. Чугунов у своїй науковій праці "Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку" вказує, що "фінансове прогнозування та планування є важливим елементом державного регулювання економічних і соціальних процесів, оскільки виконує цілі та пріоритети економічного й соціального розвитку на середньострокову перспективу [8].

М. І. Карлін зазначає, що об'єктом бюджетного планування завжди є бюджетна діяльність держави, державних установ і організацій; предметною галуззю бюджетного планування є бюджетні ресурси, їхній рух при здійсненні відтворювальних процесів в економіці. Сферою застосування бюджетного планування є розподіл і перерозподіл бюджетних ресурсів на всіх стадіях відтворювального процесу [5].

Мета і завдання дослідження. Метою статті є дослідження основних напрямів і завдань бюджетного планування, а також проведення аналітичних досліджень щодо виконання місцевих бюджетів.

Завданнями дослідження є:

- розкрити сутність бюджетного планування;
- провести аналіз місцевих бюджетів;
- розробити пропозиції щодо покращення формування і виконання бюджетів.

Виклад основного матеріалу. Складовою загальнодержавного економічного планування є бюджетне планування, що включає порядок складання, розгляду та затвердження бюджету, його нормативно-правову та організаційну основу, а також теоретичні та практичні аспекти формування бюджетів. Це комплекс організаційно-технічних, методологічних заходів з визначення доходів і видатків бюджету на всіх стадіях бюджетного процесу.

Рівень його організації, наукова обґрунтованість планових показників бюджету, їх збалансованість значною мірою визначають економічний і соціальний розвиток як окремих регіонів, так і держави в цілому [6].

Основними напрямками бюджетного планування є:

- визначення обсягу доходів, яких можливе поступлення протягом бюджетного періоду;
- обґрунтованість розмірів видатків бюджету за певним напрямом;
- узгодженість доходної і видаткової частини бюджету, тобто збалансування бюджету.

Виходячи із вищевикладеного, на місцевому рівні можна виділити такі завдання бюджетного планування:

– забезпечення необхідних показників соціально-економічного розвитку окремої адміністративно-територіальної одиниці;

- виявлення додаткових джерел надходжень доходів у бюджет;

- здійснення ефективного розподілу бюджетних ресурсів за встановленими напрямками;
- цільове використання коштів бюджету;
- дотримання фінансово-бюджетної дисципліни та здійснення прозорого бюджетного контролю.

Водночас ці завдання є основою розвитку бюджетних взаємин та відособленості бюджетів, тобто вони забезпечують функціонування бюджетної системи.

Особливостями бюджетного планування є те, що держава використовує його для визначення рівня централізації фінансових ресурсів у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту, методів мобілізації грошових коштів до централізованого фонду, напрямів використання бюджетних коштів відповідно до засад економічної політики держави [7].

На місцевому рівні результатом бюджетного планування є проект місцевих бюджетів певної адміністративно-територіальної одиниці.

У сучасних умовах господарювання місцеві органи влади наділені відповідними правами та зобов'язаннями при формуванні й виконанні місцевих бюджетів. Вони зумовлені тим, що їхня діяльність найтісніше пов'язана з розв'язанням проблем економічного і соціального розвитку ввірених їм регіонів, ними найгостріше відчуються недоліки фінансової структури, зумовлені кризою в економіці та труднощами функціонування фінансової системи країни. Відповідно до Бюджетного кодексу України, головними розпорядниками коштів за бюджетними призначеннями, передбаченими місцевими бюджетами, можуть бути винятково керівники місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад і їхні секретарі, керівники головних управлінь, відділів та інших самостійних структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій [1]. Такий підхід до визначення розпорядників коштів за бюджетним призначенням зумовлено тим, що органи місцевої влади тісно взаємодіють з населенням, вирішують питання, пов'язані з економічним та соціальним розвитком території. Важливим є узгодження інтересів місцевих органів управління з комплексним розвитком регіону з господарськими інтересами підприємств на основі відомчо-територіальної системи стимулювання і відповідальності. Це передбачає взаємну економічну відповідальність і взаємні зобов'язання щодо комплексного розвитку адміністративно-територіальної одиниці. Функції та напрями діяльності місцевих органів влади, реалізація їхнього потенціалу в першу чергу залежить від їхнього фінансового забезпечення, що знаходить своє відображення у місцевих бюджетах [2].

У процесі складання, розгляду і виконання бюджетів, складання і затвердження звітів про їх виконання, органи державної влади, державного управління і місцевого самоврядування реалізують свої бюджетні права [4].

Місцеві органи влади наділені правами, обов'язками та несуть відповідальність за формування та виконання місцевих бюджетів адміністративно-територіальних одиниць. Безпосередньо на місцях вираховується потреба в бюджетних коштах, підраховується планова сума доходів, а також визначаються напрями використання коштів.

Виникнення бюджетних відносин і зміни в них відбуваються внаслідок розвитку економіки, яка є передумовою і одночасно об'єктом їхнього впливу. Однак потрібно зазначити, що можливості використання бюджету в макроекономічному регулюванні пов'язані з умовами й результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин.

Використання бюджетних коштів безпосередньо пов'язане з виконанням державою та органами місцевого самоврядування покладених на них завдань, найважливішими з яких є регулювання суспільного відтворення, задоволення потреб населення, управління державою, забезпечення охорони правопорядку, функціонування національної оборони, здійснення міжнародного співробітництва, охорона навколишнього природного середовища.

Для значного покращення рівня життя народу України необхідно збільшувати видатки бюджетів різних рівнів. Джерелами для здійснення видатків є кошти місцевих бюджетів, які акумулюються на єдиному казначейському рахунку та виділяються розпорядникам коштів. Основним інструментом, за допомогою якого місцева влада може стимулювати ділову активність, розвиток підприємництва, створювати умови для економічного та соціального піднесення своєї території, є місцевий бюджет. Двосторонній взаємозв'язок між бюджетними надходженнями та економічним розвитком території означає, що економічний ріст у регіоні може забезпечувати адекватний приріст доходів місцевих бюджетів.

Рівень формування місцевих бюджетів є водночас умовою і результатом соціально-економічного розвитку територій. Тому створення ефективного механізму їх формування – одна з актуальних проблем, від розв'язання якої залежить стабільність розвитку економіки країни і регіонів. У зв'язку з цим тема формування доходів як державного, так і місцевих бюджетів в Україні останнім часом стала об'єктом досліджень, предметом пильної уваги в органах законодавчої, представницької та виконавчої влади, які безпосередньо розробляють і здійснюють державну фінансову політику на всіх її рівнях.

У контексті перспективних цілей національного розвитку місцеві бюджети повинні відіграти вирішальну роль щодо зміцнення основ демократії. Не випадково Європейською хартією місцевого самоврядування за-

значено, що місцева влада є однією з підвалин кожного демократичного режиму. Умовою її діяльності та виконання покладених на неї завдань є відповідні фінансові ресурси, основу яких становлять доходи місцевих бюджетів. А це означає, що кожен орган влади повинен володіти фінансовими джерелами, достатніми для організації управління економікою та соціальною сферою на своїй території.

Місцеві бюджети, акумулюючи фінансові ресурси адміністративно-територіальних одиниць, забезпечують правильний їх розподіл. Однак досягнути фінансової стабільності через збалансування доходів і видатків бюджетів практично неможливо. Тому доцільно диференційовано підходити до формування дохідної і видаткової частини бюджетів регіонів країни.

Основою бюджетного планування є складання проектів місцевих бюджетів. Формування місцевих бюджетів – це основа бюджетного процесу, що залежить від напрямів бюджетної політики держави, макроекономічних показників, адміністративно-територіальних одиниць.

Одним із важливих умов успішного формування бюджету є можливість одночасного охоплення трирічного періоду: аналізу бюджету попереднього року, управління бюджетним процесом поточного року та підготовки проекту бюджету наступного року.

Процес складання бюджету може починатися лише після визначення впливу макроекономічних показників та прийняття рішень стосовно оцінок надходжень, прогнозів видатків, а також визначення бюджетної політики.

Перш ніж здійснити планування бюджету на новий рік, місцеві органи влади і самоврядування проводять аналіз виконання місцевих бюджетів за попередні бюджетні періоди, здійснюють прогнозні розрахунки до проекту кожного місцевого бюджету, співпрацюють з головними розпорядниками бюджетних коштів щодо підготовки бюджетних коштів.

Простежимо виконання місцевих бюджетів Чернівецької області.

Місцеві бюджети області за 2012 рік виконані за доходами в сумі 4 млрд 385 млн 902 тис. 549,40 грн, що становить 99,4 відсотка до уточненого плану на рік, в тому числі по загальному фонду – 3 млрд. 950 млн 665 тис. 590,51 грн, спеціальному фонду – 435 млн 236 тис. 958,89 грн.

За видатками місцеві бюджети області виконані в сумі 4 млрд 101 млн 585 тис. 357,78 грн, або 94,2 відсотка до уточненого плану (уточнений план 4 млрд 354 млн 280 тис. 647,08 грн), в тому числі по загальному фонду – 3 млрд 653 млн 515 тис. 678,59 грн, або на 99,0% (уточнений план 3 млрд 718 млн 609 тис. 353,04 грн), спеціальному фонду – 448 млн 69 тис. 679,19 грн, або на 101,1% (уточнений план 635 млн 671 тис. 294,04 грн).

З місцевих бюджетів області спрямовано на кредитування 982 тис. 708,02 грн, що становить 52,9 відсотка до уточненого плану на рік, у тому числі по загальному фонду – 670 тис. 870,94 грн, по спеціальному фонду – 311 тис. 837,08 грн.

У структурі видатків місцевих бюджетів переважають видатки на фінансування закладів освіти – 34,6%, охорони здоров'я – 20,3%, соціального захисту населення – 26,6%. Видатки на утримання закладів культури і мистецтва займають найменшу питому вагу – 4% [3].

Довгострокові прогнозні схеми соціального й економічного розвитку й обґрунтування заходів щодо формування ефективного господарського комплексу і соціальної інфраструктури території мають виконуватися в декількох варіантах залежно від:

- характеристик і можливих змін міжбюджетних відносин;
- варіантів організаційної структури реалізації державної територіальної політики;
- результатів моніторингу ефективності державної та регіональної систем управління територіальним розвитком;
- ступеня розвитку демократичних процесів на території та відкритості державного управління і місцевого самоврядування.

Висновки. З метою удосконалення формування і виконання місцевих бюджетів необхідно забезпечити реалізацію прав та обов'язків органів влади й місцевого самоуправління у межах затвердженого законодавства, приймати самостійно рішення з організації бюджетного процесу, формування доходів і видатків відповідних бюджетів на основі чіткого, стабільного розмежування видаткових повноважень і дохідних джерел, які гарантують фінансову самостійність і самодостатність органів влади, сприяють нарощуванню та ефективному використанню податкового потенціалу. Законодавчо встановлені податково-бюджетні повноваження можуть бути основою для реальної відповідальності органів місцевої влади за результати соціально-економічної політики.

Література:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : офіц. текст : за станом на 01 жовтня 2011 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>.

2. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України [текст] / [за ред. Ф. О. Ярошенко]. – К. : Зовнішня торгівля ; УДУФМТ, 2010. – 592 с.
3. Звіт про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2012 р.
4. Біла О. Г., Чуй І. Р. Фінанси : навч. посіб. [текст] / О. Г. Біла, І. Р. Чуй. – Львів : “Магнолія 2006”, 2010. – 90 с.
5. Карлін М. І. Бюджетна система України : навч. посіб. [текст] / М. І. Карлін. – К. : Знання, 2008. – 428 с.
6. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн : навч. посіб. [текст] / Ю. В. Пасічник. – К. : Знання – Прес., 2002. – 495 с.
7. Фінанси : підручник [текст] / [за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова]. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
8. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку [текст] / І. Я. Чугунов. – К. : НІОС, 2003. – 488 с.